

Türklerin İslam ile İlk İlişkileri

- Hz. Ömer: Nihavend Savaşı ile İran'ı fetih - komşu
- Hz. Osman: İlk savaş, Hazarlar, Belencer Savaşı
- Emeviler: Mevali politikası, şiddetli çarpışmalar, Hazar ve Türgişler (Sulu Kağan dönemi) ile savaş
- Abbasiler: Hoşgörü, iyi ilişkiler, dostluk, ümmetçilik
- Talas Savaşı (Atılık Savaşı) - 751 Çin - Abbasi**
- İpek yolu ve Orta Asya hâkimiyeti için
- Karluk, Yağma, Çiğil, Tuhsi Abbasilerin yanında.
- Savaşı Abbasiler kazandı.
- Karluklar topluca İslamiyet'e girdi.
- Türk-İslam tarihi başladı.
- Kâğıt ilk defa Çin dışında Semerkant'ta.
- Abbasiler, Emeviler zamanında uygulanan mevali politikasından vazgeçti.

Semerkant: Şehirlerin Şahı (Özbekistan'da)

Buhara: İslam'ın Roma'sı (Özbekistan'da)

Kaşgar (Kaşi): Işıldayan İnci (Doğu Türkistan'da)

İsfahan: Nisf-ı Cihan (İran'da)

ORTA ASYA'DA TÜRK-İSLAM DEVLETLERİ

KARAHANLILAR/HAKANIYE (840-1212)

İLİGHANLAR/AFRASIYABOĞULLARI

- Orta Asya'da kurulan ilk Müslüman-Türk Devleti
 - Kurucu unsurları: Karluk - Yağma - Çiğil - Tuhsi
 - Kurucusu: Kül Bilge Kadir Han /Merkez: Balasagun
 - Yöneticisi Türk, halkı Türk
 - Resmi dil: Türkçe (Uygur Türkçesi/Uygur alfabesi)
 - Satuk Buğra Han zamanında İslamiyet kabul edildi. Abdülkerim ismini aldı. El Mücahit, El Gazi unvanlarını da aldı.
 - En parlak dönem: Yusuf Kadir Han
 - Hükümdarları "kara, ilig, han, arslan" gibi unvanlar
 - Düzenli posta teşkilatını kurdular.
 - Ribat adı verilen kervansaraylar yaptılar (İlk)
 - Ribatı kervansaraydan ayıran özellik: yol güvenliği, gazilerin sığınak merkezi, İslam'ı yayma merkezi
 - İlk Türk İslam medresesi: Semerkant Medresesi
 - Tamgaç Buğra Han. Dünya tarihinde ilk defa burslu öğrenci sistemi
 - İlk hassa ordusu, gulam sistemi, kut anlayışı, ikili teşkilat, bimarhane
 - Eserler: Ayşe Bibi Türbesi, Arap Ata Türbesi
- Daha sonra devlet ikiye ayrılacak.
Batı Karahanlılar'a Harzemşahlar,
Doğu Karahanlılara MoğolKarahitaylar son vermiştir.

Not:Gazneli-Karahanlı ittifakı ile yıkılan:Samanoğulları

İslamiyet Öncesi	Karahanlılar
Hakan (yönetici)	Arslan Han
Yabgu (batı)	Buğra Han
Şad (askeri vali)	İlig Han

Türklerin İslam'a geçişini anlatan ilk sözlü eserlerden biri olan Satuk Buğra Han Destanı, Karahanlıları ve onların İslamiyet'e geçişini anlatır.

İlk Türk İslam Yazılı Eserleri / Karahanlılar'da Kutadgu Bilig (ilk) - Yusuf Has Hacip

- Mutluluk veren bilgi. Siyasetname ve nasihatname.

- Devlet, adalet, akıl, kanaat.

Kime sunuldu: Tamgaç Buğra Han (Uluğ Kara Buğra)

Divan-ı Lügat-i Türk - Kaşgarlı Mahmut

- İlk Türk kartograf, ilk filolog, etnograf.

- İlk ansiklopedik sözlük.Türkçe-Arapça karşılaştırmalı

- Eserinde Türk dünyasını gösteren harita bulunur (ilk)

- Arapça. Türkçenin zengin bir dil olduğunu göstermek

- UNESCO 2008 "Kaşgarlı Mahmut Yılı"

Kime sunuldu: El Mühtedi Billah(Ebul Kasım Abdullah)

Atabet'ül Hakayik - Edip Ahmet Yükneci

- (Hakikatlerin Eşiği) Dini öğütler içerir. Nasihatname.

- Uygur alfabesi ile. Kutadgu Bilig devamı sayılır.

Kime sunuldu: Emir-i Dad Sipahsalar

Divan-ı Hikmet - Ahmet Yesevi

- UNESCO'nun cinsiyet eşitliği çalışmalarında sembol şahıs. Pir-i Türkistan. İlk Türk mutasavvıfı.

- Mezarı Timur tarafından yaptırıldı.

- Hz.Muhammed'in yaşama, ahlakı, sahabe ve dervişlerin hayatları anlatılmıştır.

Kime sunuldu: Satuk Buğra Han

GAZNELİLER (YEMİNİLER) (963-1187)

- İmparatorluk özelliği taşıyan ilk Türk-İslam Devleti
 - Kurucusu: Alp Tigin
 - Kurulduğu yerden ismini almıştır. Hâkimiyet alanları: Horasan, Afganistan, Pakistan, Hindistan
 - En önemli hükümdarı: Gazneli Mahmut
 - Hindistan'a 17 sefer. İslamiyet'i yayma. Bunlar Pakistan, Afganistan, Bangladeş'in temeli
 - Şii Büveyoğullarına karşı Abbasi halifesini korudu. Halife, Gazneli Mahmut'a Sultan unvanı verdi.
 - Diğer Unvanları:
- Alemin Aslanı - Zamanın Yeganesi - Sultan (İlk)
- En önemli Hindistan Seferi: Sumnat Seferi Bundan sonra kendisine "Put Kırıcı" unvanı

- Hindistan Seferlerinin ilk dördüne katılan ve Gazneli Mahmut'un "sarayımın en değerli hazinesi" dediği kişi: Biruni

- Zafer Kuleleri, Leşker-i Bazar Cami, Ribat-ı Mahi

Gazneli/Selçuklu Arasında Yapılan Savaşlar

(Sultan Mesut Döneminde) Hepsini BSD kazandı.

1035 - Nesa

1038 - Serash

1040 - Dandanakan (BSD kuruldu. Gazneliler yıkılış sürecine girdi.) Tamamen yıkan: Gurlular

Biruni→Jeodezi biliminin kurucusu. Asar'ül Bakiye

Utbi→ Tarih-i Yemin eserini Gazneli Mahmut'a sundu.

Firdevsi→ Şehname eserini Gazneli Mahmut'a sundu.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1040-1157)

- Temellerini atan Selçuk Bey. Merkezi Cent
 - Kuran boy: Oğuzların Üçoklar kolunun Kınık boyu. Bu sırada tam olarak devlet değiller.
 - Devletin asıl kurucusu: Tuğrul Bey. İran'da Nişabur'da "Es Sultan'ül Muazzam" adıyla hutbe okuttu. (Hutbe okutmak bağımsızlık alameti)
 - 1040 - Dandanakan Savaşı ile İran'da kuruldu.
 - Başkentleri: Nişabur, Rey, İsfahan, Merv. (İran)
 - İran'da kurulduğu için resmi dil Farsça
- Devletin başına → Tuğrul Bey (resmi kurucusu)
- Ordunun başına → Çağrı Bey (ikili teşkilat)
- BSD'nin ilk medresesi (Tuğrul Bey): Nişabur Med
 - Bizans ile ilk karşılaşma: Büyük Zap Suyu Savaşı
 - 1048 - Pasinler Savaşı - Bizans ile ilk büyük savaş
- Bizans'ın Anadolu'daki gücünü kırmak. BSD Kazandı.
- Gürcü Kralı Liparit esir alındı.
- 1055 - Tuğrul Bey Bağdat Seferini yaptı.
- 1058'de Şii Büveyoğullarına son verdi. Abbasileri Şii Bübeyoğullarının baskısından kurtardı. Abbasi Halifesi Kaim bi-Emrillah Tuğrul Bey'e:
- Rüknid-din ve Rüknid-devlet / Dinin ve Devletin Direği
- Sultan-ı Maşrik ve Mağrib / Doğunun ve Batının Sultanı unvanlarını verdi.
- İslam dünyasının siyasi liderliği BSD'ye geçti. Dini liderliğin Türklere geçmesi Yavuz Sultan Selim dönemi halifeliğin Osmanlılara geçmesi ile olmuştur.
- NOT: Gazneli Mahmut ile Tuğrul Bey'in ortak özelliği: İkisi de Şii Büveyoğulları tehdidine karşı Abbasi Halifesini korumuştur.
- Tuğrul Bey'in ölümünden sonra → Alparslan

1064 yılında zapt edilemez denilen Ani Kalesini aldı. Alp Arslan'a halife tarafından Eb'ul Feth (Fetihlerin Babası) unvanı verildi.

Malazgirt Savaşı'nın Sonuçları - Alparslan

- Anadolu'nun kapısı Türklerle açıldı. Türklerin Batıya ilerleyişi hızlandı.

- Anadolu'da ilk Türk- İslam devletleri kuruldu.

- İlk defa bir Bizans İmparatoru düşmana esir düştü (Romen Diyojen).

- Türkleri tek başına yenemeyeceğini anlayan Bizans; Papa ve Avrupa'dan yardım istedi. Türk İslam Dünyası üzerine "Haçlı Seferlerini" başlattı.

- Bu savaşın kazanılmasıyla halife Alparslan'a "İslam Ülkelerinin Sultanı" unvanını verdi. (MEB)

Not: Alparslan Döneminde Nizamülmülk BSD hizmetine girdi. İlk programlı eğitim Alparslan Döneminde Vezir Nizamülmülk ile başlıyor.

Bu dönemde Melikşah küçük yaşta. Yani Nizamülmülk, Melikşah'ın atabeyi. Melikşah başa geçince Nizamülmülk yönetimde en etkili isim oluyor.

Melikşah (En parlak dönem)

Alparslan Döneminde çıkan Kavurd isyanı bir kez daha çıkıyor. Melikşah, Kavurd İsyanını bastırıp merkezi İsfahan'a taşıyor.

Vezir Nizamülmülk → Nizamiye Medreseleri

(İlki Alparslan Döneminde Nişabur'da)

Siyasetname eseri: Nizamülmülk. Melikşah'a sundu.

Ömer Hayyam: Celali Takvimi, rubai, binom açılımı, pascal üçgeni, X (xey)

Sencer: Son hükümdar

BSD Yıkılma Nedenleri: Veraset, batınlık, Oğuzların isyanı, halifelerin tutumu, melik ve atabeylerin bağımsızlık faaliyetleri, taht kavgaları, 1141 Moğol Karahitaylar ile Katvan Savaşı'nın kaybedilmesi

Not: İlk atabeylik sistemi, ince minare, kümbet örnekleri, ilk teşkilatlı ikta sistemi BSD'de.

Malazgirt - Yurt Açı

Miryakefalon - Yurt Tutan

Büyük Taarruz - Yurt Kurtaran

BSD yıkıldıktan sonra kurulan devletler

- Kirman (İran) Selçukluları
- Suriye Selçukluları
- Türkiye Selçukluları (Anadolu Selçuklu)
- Irak ve Horosan Selçukluları

BSD yıkıldıktan sonra atabeylikler

- Salgurlar: Fars
- İldenizoğulları: Azerbaycan
- Beg Teginoğulları: Erbil
- Börileler: Şam
- Zengiler: Musul ve Halep

MISIR'DA KURULAN TÜRK-İSLAM D (Kod: TIEM)

Emir'ül Ümera: Abbasilerde vali

Tevaif-i Mülük: Abbasilerden ayrılarak kurulan devlet

Avasım: Abbasilerde Türklerin yerleştirildiği Bizans sınırındaki hudut şehirler. Samarra: Abbasilerde Türklerden oluşturulan ordugah şehir.

TOLUNOĞULLARI (Dolunay) - Tolunoğlu Ahmet

- Mısır'da kurulan ilk Türk-İslam Devleti.
- Kurulduğu yer: Kahire - Fustat
- Abbasilerden ayrılarak kurulmuştur (Tevaif-i Mülük)
- Mısır'ı bayındır hale getirmiştir.
- Tolunoğlu Ahmet Camisi eseri
- Maristan adı verilen hastaneler. Eczaneler.
- Altın para bastırmışlardır.
- Abbasiler son vermiştir.

AKŞİTLER (İHŞİDLER) - Muhammet Bin Toğaç

- Mısır'da kurulan ikinci Türk-İslam Devleti.
- Hicaz'a egemen olan ilk Türk-İslam Devleti.
- Bir Tevaif-i Mülük devletidir.
- Muhammet Bin Toğaç'a "nur yüzlü, güneş gibi parlak" anlamında "Akşit" unvanı verildi.
- İhşid: Prens/Hükümdar
- Şii Fatimiler yıktı.

Not: Tolunoğulları ve Akşitlerin yıkılmasının ortak özellikleri: Yöneticileri Türk, halkı Arap.

Hicaza egemen olan ilk Türk devletleri

İhşitler, Memlükler, Osmanlı

EYYÜBİLER - Selahattin Eyyubi - Kudüs Fatih

- 1187 - Hittin Savaşı. Kudüs'ü Haçlılardan geri aldı (III.Haçlı Savaşı nedeni)
- Musevi hekim İbn-i Meymun bu devlettedir.
- Arma sistemleri örnek oldu.
- Selehattin Eyyübi:
 - İlk kez Hadım'ül Haremeyn unvanı (Mekke ve Medine'nin Hizmetkârı. Osmanlıda bu unvan: Yavuz)
 - Şarkın En Sevgili Sultanı(M.Akif Ersoy tarafından)
 - İslam'ın en saf kahramanı(Fransız tarihçi Champdor)

MEMLÜKLER (ED-DEVLET'ÜT TÜRKİYYE) - Aybek

- Anlamı: Köle, kölemen
 - Resmi dil: Türkçe ve Arapça
 - Veraset sistemi tek farklı Türk-İslam devleti.
- Emirler de tahta geçebilir.

- 1258'de İlhanlıların Abbasilere son vermesiyle halife Memluklere sığındı. Kendi ülke sınırları içinde halifeyi korudular. Devlet işlerine karışmadılar. Halife unvanını kullanmadılar! Laik
- 1260-Ayn-ı Calut ve 1277-Elbistan Savaşları ile dünya tarihinde ilk kez Moğolları durdurdular.
- 1516-Mercidabık ve 1917-Ridaniye Seferleri ile Yavuz Sultan Selim'e yenilip yıkıldılar. Halifelik Osmanlıya geçti. Memluklerden değil Abbasilerden
- Kalavun Cami, Kayıtbay Cami, Sultan Baybars Cami günümüze kalan önemli eserlerdir.
- ASD ve Osmanlı ile çağdaştır.

ANADOLU'DA KURULAN TÜRK-İSLAM DEVL.

Dilmaçoğulları (Bitlis) Bitlis Ulu Cami

Danışmentler (Sivas,Tokat,Malatya)

Kayseri Ulu Cami

Anadolu'da kurulan ilk medrese: Yağıbasan Medr.

(Çukur Medrese) - Tokat - Niksar

Saltuklar - (Erzurum ve çevresi)

Anadolu'da kurulan ilk Türk-İslam Devleti!

Üç Kümbetler, Tepsi Minare, Mama Hatun Türbesi, Kale Cami, Micingert Kalesi

Mengücekler - (Divriği ve Erzincan çevresi)

Divriği Ulu Cami (1985'ten beri UNESCO tarafından koruma altındadır). Muvaffakuddin Abdülatif

Artuklar (Harput, Diyarbakır, Batman, Mardin)

Malabadi Köprüsü, Koçhisar Ulu Cami, Necmettin Külliyesi, Hasankeyf, Hatuniye Medr, Semanın Medr Robotik ve sibernetik biliminin kurucusu El-Cezeri Ünlü seyyah Marco Polo "il millione (yolculuk)" adlı eserinde Artuklardan bahsetmiştir.

Çaka Devleti

İzmir ve ilçelerinde kuruldu.

İlk Türk denizcisi: Çaka Bey

1081'de kurduğu donanma, günümüzde deniz kuvvetleri komutanlığının kuruluş yıl dönümü olarak kutlanır.

ORTAÇAĞ ve YAKIN DOĞU'DA DİĞER TÜRK D.

KARAKOYUNLULAR- Kurucusu: Bayram Hoca

- Merkez: Erciş
- Sünni yapıdadırlar. Osmanlı yanlısı politika izlemiştir. Azerbaycan'ın Türkleşmesinde etkilidir.
- Karahanlıların ünlü hükümdarı Kara Yusuf, Timur'dan kaçıp Osmanlı Yıldırım Beyazid'e sığınıyor. Timur, Kara Yusuf'u iade etmesi için Yıldırım Beyazid'e mektup yolluyor. Yıldırım iade etmeyince Ankara Savaşı'nın nedenlerinden biri oluyor.

- Akkoyunlular bu devletin varlığına son veriyor.

AKKOYUNLULAR (BAYINDIRIYE)

- Şii karakterli bir devlet.
- Kuran-ı Kerim'i Türkçeye çevirdiler(ilk Karahanlılar)
- Dede Korkut Hikâyelerini yazılı hale getirdiler.
- 1402 Ankara Savaşı sonrası Osmanlıya rakip oldu.
- 1473 Otlukbeli Savaşı ile Fatih'e yenildi.
- Küçük Türk: Uzun Hasan
- Ali Kuşçu, İsa Savcı, Celalettin Devvani
- Ali Kuşçu: Timurlar, Akkoyunlular, Osmanlı
- Bu iki devlet balbal dikilmesi geleneğini sürdürdüler.

SAFEVİLER - Şah İsmail kurdu.

- İran'da kurulan Şii karakterli bir devlettir.
- Osmanlıda Şah Kulu isyanının çıkmasında etkili.
- 1514 Çaldıran Savaşı'nda Yavuz'a yenildiler.

BABÜR İMPARATORLUĞU - Kurucusu: Babür Şah

- 1526'da Hindistan'da (Agra) kuruldu.
- Yeni Çağ'da kuruldu Yakın Çağ'da yıkıldı.
- Babür Şah, hayatını "Vekayi (Babürname)" adlı kitabında toplamıştır.
- Cihan Şah eşi Mümtaz (Ercüment Nur Banu) için Hindistan'ın Agra kentinde Tac Mahal'i yaptırdı.
- Padişah, Şah unvanı kullandılar.
- İngilizler yıktı.

HARZEMŞAHLAR

- Kendilerini BSD'nin varisçileri olarak tanımladılar. (ASD varisi olarak gören: Karamanoğulları)
- İsmi kurulduğu bölgeden alır.
- Otrar Faciasını yaşadılar (Moğollar tarafından)
- 1230 Yassıçimen Savaşı ile ASD'ye yenildiler.
- 1231'de İlhanlılar tarafından yıkıldılar.

TİMUR DEVLETİ - Kurucusu Timur

- Merkez Semerkant
- Han soyundan olmadığı için Emir unvanı
- Eyalet yöneticisi: Mirza
- Kendisi Türk, yönettiği ırk Moğol
- Altınorda ve Çağatay Hanlığı'na son verdi.
- Timur'un Türk tarihine verdiği iki zarar:
 - Altınorda Devleti'ni parçalayarak Rusların güçlenip Karadeniz'e inmesine neden oldu.
 - 1402 Ankara Savaşı ile Osmanlı'yı yenip Osmanlı'nın fetret devrine girmesine neden oldu.
- Uluğ Bey, Ali Kuşçu, Hüseyin Baykara
- Ayrıca Çağatay Türkçesinin en büyük şairi sayılan Ali Şir Nevai de Timur Döneminde. Muhakemet'ül Lügatayn eseri. Türkçe Farsça karşılaştırmalı sözlük. Türkçenin Farsça ve Hintçeden daha üstün bir dil olduğunu belirtmek amacıyla yazılmıştır.
- Uluğ Bey: Timur'un torunu. Hükümdar. Astronomi. Zic eseri. Ayda bir kratere adı verildi.

CENGİZ İMP (MOĞOL İMP / TİMUÇİN)

Cengiz Han Türk töresinden de ilham alarak Cengiz Yasası anlamına gelen "Yasaname-i Büzürg"ü oluşturdu.

Altınorda Devleti - Karadeniz'in Kuzeyi - İslamiyet Timur Devleti tarafından parçalandı. Yıkılınca Moskova Knezliği güçlenerek Rusya'yı oluşturdu.

İlhanlı Devleti - İran - İslamiyet

- Abbasiler, Harzemşahlar, ASD'nin yıkılmasında etkili
- Harzemşahlara tamamen son verdi.
- 1243 Köseadağ Savaşı ile ASD'yi yendi. Anadolu'nun siyasi birliğini bozdu.
- 1258 yılında Abbasilere son verdi. Abbasi halifesi Memluklere kaçtı.
- Batınilige son verdi.
- Erzurum Yakutiye Medresesi

Kubilay Hanlığı (Yüan Devleti): Çin - Budizm Marco Polo seyahatnamesinde bahsetti.

Çağatay Hanlığı: Azerbaycan-İslamiyet Resmi dil Hakaniye lehçesi. Timur Devleti tarafından parçalandı.

KÜLTÜR MEDENİYET

Sembol	Unvan
Otağ (Çadır)	Han
Nevbet (Davul)	Hakan
Tuğ, Sancak, Kotuz, Örgin, Yay	Erkin İlig
Müslüman Olduktan Sonra Eklenenler	
Mühür Tıraz (Elbise) Hilat (Hediye) Çetr (Ayetli Şemsiye) Para bastırmak Hutbe Okutmak	Melik Padişah Sultan Şah Sultan-ı Azam
DİKKAT: Kağan, Kral, İmparatorluk yok!	

Kut anlayışı yerini → Allah'ın nasibi ve takdiri
Türk Cihan hâkimiyeti yerini → İlayı Kelümatullah
Anlamı: Allah'ın adını yüceltme
Saray: Karahanlılar: Kapu - Selçuklu: Bergah/Dergah
SARAY GÖREVLİLERİ
Hares Emiri: Hükümdara suç işleyenleri cezalandırır.
Vekil-i Has: Sarayın tüm işleri ile ilgilenir.
Taştdar (Abdar): Hükümdarın temizlik işleri.
Candar: Hükümdarı koruyan görevli.
Emir-i Ahur: Hükümdarın atlarının bakımı.
Osmanlıda İmrahor
Emir-i Meclis: Hükümdarın ziyafetlerinden sorumlu
Emir-i Şikar: Hükümdarın av partileri ile ilgilenir.
Camedar: Hükümdarın kıyafetleri ile ilgilenir.
Silahdar: Hükümdarın silahları ile ilgilenir.
Şarapdar: Hükümdarın içecekleri ile ilgilenir.
Alemdar: Bayrağı taşıyan görevli.
Hansalar: Hükümdarın sofrası ile ilgilenir. Aşçıbaşı.
Çaşnigar: Hükümdarın yiyecekleri ile ilgilenir. Yemek tadına bakan, hükümdarın zehirlenmesini engelleyen.
Emir-i Şimşir: Divanın güvenliğinden sorumlu.
Serhenk: Tören ve hükümdarın yol güzergâhını düz.
Hacip: Hükümdar ve vezirden sonra gelen en yetkili devlet adamı. Törenleri düzenler. Elçi kabulü.
Hükümet-halk-hükümdar arasındaki ilişkiyi düzenler.
Uygun gördüklerini Divan-ı Mezalim'e çıkarır.
En bilgisine verilen adlar:

- Has Hacip
- Uluğ Hacip
- Hacibülhüccab
- Hacibi Bozorg

Karahanlılarda ise "Tayangu" denir.

DEVLET GÖREVLİLERİ

Amid: Sivil yöneticidir. Kaymakam gibi.

Amil (Imga): Vergi toplayan kişi

Sahib-i Divan-ı Devlet: BSD'de vezir

Yuğruş: Karahanlılarda vezir

Hace-i Büzürg: Gaznelilerde vezir

Melik: Hükümdarın oğlu

(Hükümdar soyundan olan vali) İslam öncesi: Şad

Atabey: Melik eğitmeni. İlk atabey: Vezir Nizamülmülk

Şihne: Askeri vali (Hükümdar soyundan olmayan) İslam Öncesi: Tutuk

Muhtesip: Belediye işlerinden sorumlu-zabıta

HUKUK

Mahkemeler

Şeri Mahkeme başında: Kadi'ul Kudat

Örfi Mahkeme başında: Emir-i Dad

Askeri davalar: Kadıleşker (Kazasker/Kadiasker)

Divan-ı Mezalim: Üst mahkeme. Başkan: Hükümdar

Not: Türk-İslam Devletlerinde askerlik, memurluk, ahi teşkilatı gayrimüslimlere kapalı.

ORDU

Hassa Ordusu: En etkili savaşa hazır ordu. Sultana bağlı. Maaş yerine iktadan alınan vergi.

İkta: Eyalet. Masrafı topraktan karşılanır.

Gulam (Gulaman-ı Saray): Merkez. Masrafı hazineden karşılanır. Savaşlarda ele geçirilen esirler. Muhafız birliği. Üç ayda bir Bistegani maaşı. Osmanlıda Ulufe.

Türkmenler: Osmanlıdaki akıncı. Sınır boyları.

Not: İlk Müslüman Türk devletlerinin ordularına getirilen en büyük yenilik: Gulam
Gulamın Osmanlıdaki karşılığı pençiktir. Devşirme değil. Ancak şıklarda olabilir.

EKONOMİ

Öşür: Müslümanlardan alınan ürün vergisi (1/10)

Haraç: Gayrimüslimlerden alınan ürün vergisi (1/5)

Cizye: Devletin koruması karşılığında askerlik çağına gelmiş gayrimüslimlerden alınır. Koruma vergisi.

SOSYAL HAYAT

İmarethane: Aşevi

Tabhane: Misafirhane

Debbahhane: Deri işlenen yer

Kapan: Tek cins malın satıldığı yer

Bedesten: Her türlü ticari malın satıldığı yer (avm)

Sebil: Çeşme

Türbe: Genellikle dini şahsiyet

Kümbet: Anıtmezar (İlk kez Selçukluda)

Arasta: Çarşı

Küllîye: Genellikle cami yanlarında toplu yapılardır.

Tekke: Din öğretilen yerlerdir.

Zaviye: Din öğretilen küçük yapılardır.

Tutmaç: Türklerin milli yemeğidir.

Hastaneye verilen adlar: Darülafiye, Darüşşihha, Darüşşifa, Maristan, Bimaristan.

TOPRAK YÖNETİMİ

MİRİ: Devlete ait

- **Has:** Hükümdar

- **Vakıf:** Dini ve sosyal

- **İkta:** Toprağın boş kalmasını engellemek

İkta Sisteminin Faydaları

➤ Toprağın boş kalması engellendi. Temel Amaç!

➤ Düzenli vergi toplandı.

➤ Memurun ve askerin maaşı ödendi.

➤ Masrafsız bir ordu kuruldu.

➤ Bölgenin güvenliği sağlandı.

Bariş zamanı sipahi, savaş zamanı cebelü.

Not: Müteveli=Vakıf yöneticisi

MÜLK: Şahıslara ait

Öşri: Müslüman

Haraci: Gayrimüslim

DİVAN-I SALTANAT (BÜYÜK DİVAN)

• Günümüz bakanlar kuruludur.

• BSD: Divan-ı Saltanat

• Karahanlılar: Divan-ı Ali (Meclis-i Ali)

• Gazneliler: Divan-ı Vezaret

Divan-ı İstifa: Mali işlerden sorumludur. "Mütevfi" (Osmanlıdaki defterdar)

Divan-ı Arz (Ceyşül Arz): Askeri işler. "Emir-i Arz"

Divan-ı Tuğra (İnşa): Yazışma. "Tuğrai ve Münşi"

Divan-ı İşraf: İdari ve mali denetim. "Müşrif-i Memalik"

Divan-ı Berid: Haberleşme/posta işleri. "Berid"

Divan-ı Mezalim: Başında: Sultan

- Özellikle memurlar hakkındaki şikayetleri inceler.
 - Kadı kararlarına yapılan itirazları sonuçlandırır.
 - Muhtesibin yerine getiremediği kararları inceler.
 - Kâtipleri aracıyla vakıfları denetler.
 - Memurların eksik maaş iddialarını inceler.
 - İbadetler hakkındaki şikayetleri inceler.
- (Osmanlı'da Divan-ı Hümayun)

EĞİTİM

Muid: Müderris yardımcısı

İcazetname: Diploma

Mülazım: Atama bekleyen

Devlet	Medrese	Özelliği
Karahanlılar	Semerkant	İlk Türk-İslam medresesi
Danışment	Yağıbasan	Anadolu'nun ilk medresesi
BSD	Nişabur	BSD'nin ilk medresesi (Tuğrul Bey)
BSD	Nizamiye (16 tane)	Dünyanın ilk üniversitesi İlki: Nişabur'da, Sultan Alparslan zamanında En ünlüsü: Bağdat

Nizamiye Medreselerinin Özellikleri

→ Bilim insanı yetiştirmek

→ Devlet memuru ihtiyacını karşılamak

→ Zararlı fikir akımlarına karşı fikirle mücadele etmek

Kavramlar

Eser: Telif

Yazar: Müellif

Ciltleyen: Mücellit

Çoğaltan: Müstensih

İlk büyük Türk hattatı: Amasyalı Yakut

Mühür sanatıyla uğraşan: Hakkah

Tefsir ile uğraşana: Müfessir

Fıkıh ile uğraşana: Fakih

Hadis ile uğraşana: Muhaddis

Tezhip ile uğraşana: Müzehhip

Minyatür ile uğraşana: Nakkaş / Musavvir

Minyatürde perspektif kurallarına uyulmaz.

İLK TÜRK İSLAM YAZILI ESERLERİ		
FARABİ	AL-PHARABLUS ABUNAZAR MUALLİM-İ SANİ (İKİNCİ ÖĞRETMEN)	Felsefe, Astronomi, Müzik. İlk defa Birleşmiş Milletler fikrini öne sürdü. Pozitif bilimleri başlattı. Siyaset felsefesinden ilk bahseden. İhsaü'l Ulum (İlimlerin Sayımı) - İlk kez bilimler sınıflandırıldı. Kitab'ül Musiki (İlk modern müzik kitabı) El Medinet'ül Fazıla (Erdemli Şehir)
GAZALİ	HÜCCET-ÜL İSLAM (İSLAMIN İSPATLAYICISI) ŞEREFETÜL ÜMME	Kelam, fıkıh, hadis. Nizamiye Medresesinin rektörlüğünü yaptı. Şerefül Ümme unvanıyla. İlmi hafızasına alan bilim insanı. Zararlı fikir akımları ile uğraştı. Kimya-ı Saadet eseri İhyaül Ulumiddin (Dini İlimlerin İhyası) Hocası Cüveyni'ye göre Gazali: Derin Bir Deniz
BİRUNİ	EL ÜSTAD ALBERUNİ ALİBARON	Fizik, Matematik, Coğrafya, Tarih, Astronomi. Asar'ül Bakiye eseri. Yerçekiminin varlığını Newton'dan daha önce söyledi. Jeodezi ilmini buldu. Gazneli Mahmut "sarayımın en değerli hazinesi" demiştir.
İBNİ SİNA	AVİCENNA / TIBBIN HÜKÜMDARI ŞEYH'ÜR REİS ŞEYH EL REİS	Müzik, Tıp, Astronomi, Matematik, Fizik. Aydaki bir krater adı verildi. El Kanun-u Fit Tıp eseri. Azimut halkası adında bir gözlem aleti yaptı. Kanser araştırmacısıdır. İlk kez mide ameliyatı yapmıştır. Şeker hastalığını tespit etti. İslam dünyasında Şeyhülfelasife olarak bilinir. (Felsefenin Şeyhi)
ZEKERİYA ER RAZİ	RHAZES	El Havi ansiklopedisi. Çiçek ve kızamık hastalığı arasındaki farkı buldu.
CABİR BİN HAYYAN	GEBER	Modern kimyanın kurucusu. Kitab-ül Kimya. Atomun parçalanabileceğini ilk öne süren kişi. Alaşımlardan altın yapmaya çalıştı.
HAREZMİ	ALGORİSMA	Matematik, Cebir. Sıfırı bulan kişi. Kitab'ül Cebr Ve'l Mukabele. Ondalık sayı sistemi ve cebri bulmuştur.
İBNİ RÜŞT	AVERROES	Her zaman aklın ön planda olmasını savundu. Aristo'yu Avrupalılara tanıttı. Zamanının Volteri olarak bilinir.
MUHYİDDİN ARABİ	İBNÜL ARABİ ŞEYH-İ EKBER	Ekberilik tarikatının fikir önderi. Vahdet-i Vücut düşüncesini savunmuştur.
İBNİ HEYSEM	Optik biliminin kurucusu. Fotoğraf makinesinin mucidi. Kitab-ül Menazir eseri.	
ÖMER HAYYAM	Matematik, Astronomi. Sultan Melikşah'a sunulan Celali Takviminin heyet başkanlığı. 2. ve 3. derece denklemleri çözdü.	
İBNİ HALDUN	Tarih, Sosyoloji, Felsefe, Siyaset Bilimi. Mukaddime adlı eser. Coğrafya kaderdir diyen kişi.	
FEZARİ	Astronomi ile ilgilenen ilk İslam bilgini. Gök cisimlerini incelemeye yarayan "usturlab" adlı aleti yaptı.	
İDRİSİ	Coğrafyacı. Batı Avrupa ülkelerinin haritalarını günümüze yakın şekilde çizdi.	